

Toespraak van Leo Tindemans (Rome, 4 Maart 1987)

Source: Teksten en documenten. Verzameling "Ideeën en Studies". 1988, n° 335. Brussel: Ministerie van buitenlandse zaken, buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking. "De buitenlandse politiek van België", p. 31-37.

Copyright: (c) Ministère des affaires étrangères

URL: http://www.cvce.eu/obj/toespraak_van_leo_tindemans_rome_4_maart_1987-nl-3f17a645-bd38-492f-9692-de5f24a45df8.html

Publication date: 18/12/2013

Toespraak van Leo Tindemans (Rome, 4 Maart 1987)

I

Het woord te mogen voeren in Rome, wanneer men geen Italiaan is, brengt wel een bijzondere ontroering mee. In deze stad kan men immers zoals nergens anders ter wereld de grote stromingen van het Europese cultuurpatrimonium terugvinden.

Hier wordt men geconfronteerd met de geschiedenis van ons continent en ontdekt men, als Europeaan, de basiselementen terug van onze identiteit.

Hier ook voelt men, met des te meer pijn, de schaamte dit, ons continent, te hebben laten verminken door ontelbare, onzinnige oorlogen en artificiële tegenstellingen.

Wanneer dan juist in deze stad, dertig jaar geleden, een Verdrag werd ondertekend dat de bedoeling had Europa in een economische gemeenschap samen te voegen, was dit tegelijkertijd een historische en een symbolische daad.

Na de vreselijkste van alle oorlogen, werd door zes landen aanvaard, zoals het stond in de preambule van het Verdrag: «de grondslagen te leggen voor een steeds hechter verbond tussen de Europese volkeren», in een verlangen «de eenheid hunner volkshuishoudingen te versterken » en « door deze bundeling van krachten de waarborgen voor vrede en vrijheid te versterken». Zij besloten daarmee ook, door een gemeenschappelijk optreden de economische en sociale vooruitgang van hun landen te verzekeren en daartoe de barrières die Europa verdelen te verwijderen.

Het was, na het jammerlijk mislukken van de Europese Defensiegemeenschap, in 1954, een tweede grote stap in de richting van meer Europese eenmaking.

Volgens sommigen zou men langs de omweg van de economische eenmaking, vroeg of laat ook tot de politieke eenmaking kunnen komen. Auteurs van het Verdrag hebben mij evenwel verzekerd dat zij bij het opstellen van de tekst voortdurend aan deze politieke noodzaak dachten, maar in hun uitdrukking voorzichtig bleven om niet een nieuwe mislukking te kennen. In ieder geval bestreden zij met kracht de stelling als zou het Verdrag van Rome alleen maar als een louter economisch Verdrag zijn gezien door de gevolmachtigden der zes toetredende lidstaten.

Voor hen stond het ook vast dat voortgebouwd werd op de overtuiging die aan de basis lag van het Verdrag van Parijs, waardoor de E.G.K.S. werd opgericht, en die zo goed verwoord werd in de preambule ervan. Ik citeer: «vastbesloten voor eeuwenoude wedijver een samensmelting hunner wezenlijke belangen in de plaats te stellen, door het instellen van een economische gemeenschap de eerste grondstenen te leggen voor een grotere en hechtere gemeenschap tussen volkeren, die lange tijd door bloedige strijd verdeeld zijn geweest en de grondslagen te leggen voor instellingen, die in staat zijn richting te geven aan een voortaan gezamenlijke bestemming».

II

Wie de geschiedenis kent, weet dat verdragen tussen Staten, gebouwd op een uiteraard intergouvernementele samenwerking, nooit blijvend zijn. Zij vallen weg, worden opgezegd of eenvoudig verscheurd. De 19de eeuw loopt over van voorbeelden hoe weinig duurzaam verdragen kunnen zijn en het was in deze tijd dat staatslieden een verdrag, dat hen niet meer beviel, een «vodge papier» gingen noemen.

De vraag was dan ook, na de Tweede Wereldoorlog, en naar aanleiding van de Europese constructie: Hoe kunnen we een overeenkomst sluiten die niet ten onder gaat aan haar intergouvernementeel karakter?

Hoe kan men uit de sfeer van de oude diplomatie stappen om een verbintenis aan te gaan die tot geen terugkeer naar vroegere toestanden kan leiden ?

Daartoe was nodig dat werd rekening gehouden met, enerzijds het nationaal belang, en anderzijds de Europese doelstellingen, de integratie.

Hiervoor werd een formule gevonden die in wezen, de geniale karaktertrek vormt van het Verdrag van Rome. Het betreft het samenspel tussen Commissie en Raad. De Raad is, hoe kan het anders, samengesteld uit ministers die politiek verantwoordelijk zijn voor hun nationaal Parlement. De Commissie is samengesteld uit leden die erover waken, dat de zending, door het Verdrag vertolkt, wordt uitgevoerd. Om dit in volle onafhankelijkheid te kunnen doen mogen zij geen banden hebben met de industrie uit hun land. De taak van de Commissie zal erin bestaan voorstellen te formuleren, de Raad zal de beslissingen treffen.

Overigens bepaalt het Verdrag nergens hoe een lidstaat het zou kunnen opzeggen of de Gemeenschap verlaten.

Na dertig jaar kunnen we nog altijd zeggen: het Verdrag is een meesterwerk. Toen ik dan ook in december 1974 van de toenmalige regeringshoofden de opdracht kreeg een rapport op te stellen over de Europese Unie, ben ik na mijn eerste contacten tot het besluit gekomen dat ik geen nieuw Verdrag mocht voorstellen dat in de plaats zou komen van dat van Rome. Al spoedig had ik aangevoeld dat bij een nieuw geformuleerde tekst niet meer bij allen zou kunnen verkregen worden wat in het Verdrag stond.

Ik oordeelde het bijgevolg beter en meer aangewezen voort te bouwen op het bestaande dan mij te wagen aan iets totaal nieuws.

Op één punt echter is het Verdrag te zwijgzaam gebleven. Daardoor wordt het wel eens van dubbelzinnigheid beschuldigd. Maar het zal wel niet anders gekund hebben, vermits het ging over de finaliteit van de Europese constructie. Het was het antwoord op de vraag: Wat willen we eigenlijk met Europa, of, anders gezegd, hoe zal het Europese huis er uit zien als het zal voltooid zijn? Het werd nochtans zo mooi gezegd in 1951: «richting te geven aan een voortaan gezamenlijke bestemming».

III

In de dertig voorbije jaren werd af en toe geprobeerd deze richting te bepalen, los van het dagelijkse werk en de pragmatische beslissingen die wel dienden te worden getroffen. Daar werden meestal ook namen aan gegeven. Zo hadden we de rapporten -VEDEL, -WERNER, -MARJOLIN, -TINDEMANS. Men heeft zelfs eens gedacht Drie Wijzen te hebben gevonden om Europa uit het slop te halen. Het Europees Parlement heeft tweemaal gepoogd de richting aan te duiden. Een eerste maal in 1975 met het rapport-BERTRAND. Een tweede maal in 1984 met een ontwerp van grondwet voor Europa dat was uitgewerkt naar aanleiding van een initiatief van Altiero SPINELLI.

Het mocht allemaal niet baten. De nieuwe Europese politieke leiders vonden blijkbaar de eendracht of de moed niet, om in het spoor van hun grote voorgangers op hun beurt «grondstenen te leggen» voor Europa. De vitaliteit van wat bestond was evenwel groot genoeg om enige expansie te kennen. Zo groeide langzamerhand, naast de Verdragen — met enige goede wil en wat overdrijving zou men het een prefederale structuur kunnen noemen — de politieke samenwerking. Deze pijler is louter intergouvernementeel, en zal zo nog wel geruime tijd blijven — ook nadat de Europese Eenheidsakte haar een juridische basis zal hebben gegeven. Haar doelstelling beantwoordt aan de oude droom: Europa met één stem te doen spreken in de grote problemen van de wereldpolitiek.

In 1978 zag een Europees Muntstelsel het daglicht. De oprichting ervan was een moedige, creatieve daad. Helaas bleef het E.M.S. alsnog steken in zijn eerste levensfase en werd de tweede nooit binnengetreten.

Alle commentaren op de onbeduidende rol van Europa, naast de dollar-zone en de yen-zone, hebben de lidstaten er nog niet kunnen toe brengen hun monetair lot in eigen handen te nemen. Zij leveren liever kritiek op wat er buiten onze grenzen gebeurt dan dat zij de daadkracht zouden opbrengen een waarachtige Europese muntzone tot stand te brengen. Nochtans hebben Europese regeringsleiders in het begin van de

jaren zeventig reeds aangekondigd dat weldra een Europese Muntunie zou worden tot stand gebracht.

In 1979 werden de eerste rechtstreekse verkiezingen gehouden voor een Europees Parlement. Nooit zal ik vergeten wat Jean MONNET me kort voor zijn dood zegde in dat verband. Hij sprak me — mag ik dit hier eens vermelden? — over het rapport dat mijn naam draagt, maar ook en vooral over de Europese verkiezingen. Zijn oordeel luidde: «Ideeën zijn er nu voldoende. Ik verwacht zeer veel van de onrust, het dynamisme, de overtuigingskracht en de verantwoordelijkheidszin van zulk rechtstreeks verkozen Europees Parlement. Het zal de regeringen niet met rust laten, het zal Europa dienen, het zal het bewustzijn bij onze volkeren wakker houden, het zal tot Europese daden dwingen.» De goede verhouding tussen Raad en Parlement werd blijkbaar nog niet gevonden. Dit mag ons niet doen vergeten, welke enorme betekenis zulk Europees Parlement heeft, in het licht van de geschiedenis. Dat volkeren die elkaar vroeger bestreden, zowel economisch als militair, nu rechtstreeks verkozen afgevaardigden sturen naar een parlementaire vergadering, waar ze gezamenlijk beraadslagen over de toekomst van ons continent, dus ook van onze landen en volkeren, vormt een unieke gebeurtenis. Hier zetelen geen ervvijanden meer, maar vertegenwoordigers van volkeren die proberen eikaars cultuur te begrijpen, eikaars problemen te onderkennen, om er een Europese oplossing aan te geven, en Europa een stem te geven in de wereld. Het is ongetwijfeld een moeilijke maar tevens een uiterst mooie, historische opdracht. Het niet waarmaken van die opdracht zou niet alleen een zware slag betekenen voor de Europese gedachte, het zou tevens het mislukken zijn van een grootse, op democratische leest geschoeide structuur voor overleg tussen onze volkeren.

Dankzij dit Parlement zou de Europese problematiek, de noodzaak om Europa te integreren, meer in de publieke opinie kunnen worden uitgedragen. Indien er één kritiek bestaat op de Europese eenmaking, die gerechtvaardigd is, lijkt het wel deze te zijn dat de Europese gedachte al te veel tot een bepaalde kring is beperkt gebleven. Het Comité-Jean MONNET «voor de Verenigde Staten van Europa » telde nooit meer dan vijftig leden — en de Europese Beweging, als organisatie, bracht het nooit tot een massabeweging. In dat zonder twijfel ongewilde elitisme, ligt waarschijnlijk de oorzaak dat de Europese burger weliswaar niet anti-Europees is, maar dat hij niet stuwt en eist dat zijn politici sneller opschieten met een Europese structuur.

Het Europees Parlement draagt hier een zware verantwoordelijkheid. Zijn leden hebben een mandaat gekregen van hun kiezers. Zij staan in dienst van de Europese gedachte. Door hun gedragingen, voorstellen en stemmingen in het Parlement zelf moeten ze Europa kracht en betekenis geven. Zij moeten hun kiezers overtuigen van de ernst van hun werk, van de eerlijkheid van inzichten, van de combativiteit van hun fracties in de strijd voor een intelligente integratie. Zij moeten de regeringen overtuigen van de ernst van hun houding, van de moed van hun overtuiging, van hun begrip voor de problemen maar ook van hun onverzettelijkheid in de strijd voor Europa.

Zij mogen zich van deze roeping niet laten afbrengen door duizend-en-één verleidingen, maar moeten het laboratorium voor de Europese groei, het trefpunt voor de Europese discussie, het forum voor de Europese politieke confrontatie willen zijn.

IV

De jongste jaren zag het ernaar uit dat de Europese eenmaking dreigde vast te lopen. Het geloof in de idee leek aangetast, de wil om verder uit te bouwen was verlamd, de moed om ook in moeilijke sectoren te beslissen, leed aan een geheimzinnige ziekte.

Deze symptomen bleven niet onopgemerkt en men kon opmerkelijke verklaringen horen van leidende politici die nochtans zulke straffe uitspraken niet nodig hadden om in de kijker te lopen. Diende men over te gaan tot een opdeling tussen degenen die verder wilden gaan en degenen die voor een stilstand, zo niet een afbraak, waren gewonnen?

Een intergouvernementele conferentie kwam tot stand, op basis van artikel 235 van het Verdrag.

Ik wil hier nogmaals hulde brengen aan het Italiaans voorzitterschap van de E.E.G., zonder hetwelk zulke conferentie nooit het licht zou hebben gezien, en nooit tot conclusies zou zijn gekomen.

De besprekingen waren beslist moeilijk en werden doorkruist door idealistische voorstellen die echter nog niet voldragen waren.

Het resultaat van dat alles was de Europese Eenheidsakte. In de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers heb ik ervan gezegd dat de Akte, indien ze het resultaat was geweest van een gewone onderhandeling, ongetwijfeld verdienstelijk zou te noemen zijn. Als basisverdrag echter voor de volgende dertig jaar van Europese eenmaking is ze ontgoochelend.

We moeten haar nu proberen te realiseren. Gaandeweg ontdekken we dat indien we eindelijk een eengemaakte interne markt zouden tot stand brengen, met alles wat daarbij hoort, indien we een zinvolle hervorming van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek doorvoeren, indien we de cohesie van de Gemeenschap versterken, indien we een belangrijk programma inzake technologie aanvaarden, indien we de financiën van de Gemeenschap in functie van dat alles hervormen, indien we een Europees beleid voor leefmilieu opleggen, plus een Europees transportbeleid, en, een groei van het Europees Muntstelsel naar een Europese muntzone toe, inderdaad een belangrijke sprong voorwaarts kan worden uitgevoerd, in de richting van een waarachtige Europese Unie. En ik vergat haast eraan toe te voegen dat de Europese Politieke Samenwerking nu ook een juridische basis heeft gekregen.

Kortom, er ligt voor de onmiddellijke toekomst werk genoeg te wachten. Het zou dan ook geen zin hebben ons nu te verliezen in jammerklachten. Op voorwaarde natuurlijk dat we ook verwezenlijken wat op het programma staat.

V

Dertig jaar is een hele tijd. Het vormt de levensloop van een generatie. De pioniers van het Verdrag van Rome zijn bijna allen verdwenen. Degenen die overblijven en de gebeurtenissen volgen trachten hun navolgers op het rechte pad te houden. Zij waarschuwen tegen dwalingen en afwijkingen. In 1957 waren de intenties zuiver en de wil ongeschonden. Bovendien waren er slechts lidstaten die tot gemeenschappelijke beslissingen dienden te worden gebracht.

Alles lijkt nu veel moeilijker te zijn geworden: de problemen, de oplossingen, de Europese roeping, het aantal lidstaten, de opvattingen, de inzichten.

Een herdenking van de ondertekening van het Verdrag van Rome verplicht ons wel na te gaan wat de pioniers gewild hebben, en of zij er trouw aan gebleven zijn. Zij waren er stellig van overtuigd dat de integratie sneller zou zijn verlopen. Zij konden de komst van een economische crisis niet in hun plannen opnemen. Maar aan de basis van hun Europese overtuiging lag de overtuiging, gegroeid uit hun slechte ervaringen uit de jaren dertig, dat, indien zulke crisis zich nog zou voordoen, de Europese landen haar ditmaal gezamenlijk zouden bestrijden, met uitbanning van alle nationalisme.

Zij zouden ontgoocheld geweest zijn te moeten vaststellen dat Europa, niettegenstaande het Verdrag van Rome, en dertig jaar inspanningen om tot een Economische Unie te komen, nog altijd niet tot dergelijke gemeenschappelijke aanpak in staat is.

Een viering van de 30ste verjaardag van de ondertekening van het Verdrag van Rome moet dan ook tot twee conclusies leiden. Ten eerste, een bezinning over wat de oorsprong was van het Verdrag en de beginselen die geleid hebben tot de ondertekening. Ten tweede, een eedverbond onder degenen die van Europa de basis van hun streven en hun politiek hebben gemaakt, vooral niet te capituleren, — maar met nooit aflatende ijver iedere gelegenheid om tot de bouw van Europa bij te dragen, te baat te nemen.

Zulke herdenking zou een Pinkstervuur moeten opvangen, zodat degenen die aan de plechtigheid hebben deelgenomen, voortaan niet meer dezelfde zouden zijn. Want, meer dan ooit moeten hun geestesleven en hun politieke actie de stempel dragen van een gefundeerde Europese overtuiging.

Vrienden van de E.V.P., de pioniers van Europa, wier namen we zo gaarne citeren, waren christen-democraten. De grote stroming die ze deden ontstaan werd vooral gedragen door christen-democraten. Indien die stroming zou opdrogen of verzanden, indien haar overtuigingskracht zou afnemen of verdwijnen, indien alles zou ontaarden tot een klassiek verdrag, dat dan ook wel eens op klassieke wijze zou verdwijnen, zou aan ons de schuld mogen worden toegeschreven.

Onze verantwoordelijkheid is zeer groot. Een herdenking als deze van vandaag moet feestelijk zijn, want we vieren wat dertig jaar geleden werd geboren. Zij moet tegelijkertijd iets profetisch hebben. Van hieruit moeten de nieuwe karavanen vertrekken die de Europese lijn zullen doortrekken en de wegen banen die nu nog versperd zijn. Zij moet ook iets beklemmends hebben, want zij wil een antwoord geven op de vraag: zijn wij in staat onze conceptie van Europa gestalte te geven? Zijn wij bekwaam op de grondslag, gelegd door de pioniers, het huis van onze dromen te bouwen ?

Rome is het tehuis van vele, tot steen geworden dromen. Rome was ook de wieg van Europa. Wij vieren nu de E.E.G., zoals ze tot vandaag is gegroeid. Morgen zal men ons beoordelen op wat wij ervan gemaakt hebben.

Deze herdenking moet die verantwoordelijkheid aanscherpen bij ons allen.

Binnen dertig jaar zal hier het vonnis over ons vallen. Het is mijn vurige hoop, dat we gelukwensen zullen krijgen en dat Europa op dat ogenblik zal bestaan.